

بسیج دهها میلیونی و طرح تحقق آن

نویسندگان: سید عبدالرضا حسینی^۱،

محمد بازرگانی^۲، تقی رضایار^۳

و ابوالقاسم مردمی^۴

تاریخ دریافت: ۹۰/۶/۱۶

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۰/۸/۲۸

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال پانزدهم، شماره ۵۴، بهار ۱۳۹۱

چکیده

عنوان بسیج دهها میلیونی که در نیمه دوم سال ۱۳۸۷ توسط مقام معظم رهبری به جای ارتش ۲۰ میلیونی مطرح شده و در لایحه برنامه پنج ساله پنجم به تصویب رسیده است، ضرورت دارد برای تحقق آن چاره‌اندیشی علمی و منطقی شده و طرحی تدوین شود؛ به طوری که بتواند از طریق شناسایی عوامل و ایجاد تحولی که شرایط جامعه و بسیج را برای عضویت عمومی در بسیج با ماهیت داوطلبی و ارزش‌محوری فراهم آورد، عملی کند.

در این تحقیق، ابعاد، مؤلفه‌ها و گویه‌های الگوی مفهومی، پس از اعتبارسنجی و تأیید آنها با آلفای کل ۰/۷۹، از طریق روشهای آماری (توصیفی - تحلیلی و پیمایشی)، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته، سازگاری درونی آنها تأیید شده است. میزان تأثیر و تأثر ابعاد و مؤلفه‌ها و همچنین رتبه‌بندی اهمیت هر یک از آنها نسبت به تحقق بسیج دهها میلیونی و نیز ارتباط مستقیم و معنی‌دارشان با آن، ثابت و الگویی برای این طرح ارائه شده است.

واژگان کلیدی:

منابع انسانی، نیروی داوطلب، بسیج، ارتش ۲۰ میلیونی، بسیج دهها میلیونی.

۱. استادیار مدیریت منابع انسانی دانشگاه جامع امام حسین (ع).

۲. استادیار مدیریت منابع انسانی دانشگاه جامع امام حسین (ع).

۳. کارشناس امور بسیج.

۴. دانشجوی دکتری مدیریت منابع انسانی دانشگاه جامع امام حسین (ع) ab-mardomi@gmail.com

از آنجا که هر سازمانی هدف و نیازهای خاصی دارد که بنا به شرایط محیطی، مورد جرح و تعدیل قرار گرفته و در تعیین نوع نیروی انسانی مورد نیاز آن سازمان، نقش مؤثری ایفا می‌کند؛ بنابر این، اساس و منطق راهبرد عضوگیری نیروی انسانی در هر سازمان، به هدف، نیازها و شرایط محیطی آن سازمان بستگی دارد. از این جهت، شیوه‌های جذب و روشهای تحقق نیروی انسانی مورد نیاز نیز ضرورتاً متفاوت بوده، به تناسب این عوامل در سازمانهای مختلف فرق خواهد کرد.

بسیج نیز به عنوان یک سازمان منحصر به فرد و با اهدافی که در پیام تاریخی ۱۳۵۸/۹/۵ حضرت امام(ره) و سایر رهنمودهای ایشان و نیز در بیانات مقام معظم رهبری و قانون و مقررات جمهوری اسلامی ایران برای آن بیان شده است، به عنوان یکی از دستاوردهای ارزشمند انقلاب اسلامی و در عین حال یکی از سرمایه‌های اصلی و از مؤلفه‌های اقتدار ملی و قدرت بازدارنده تلقی می‌شود. با عنایت به موفقیت‌های قابل توجه و تحسین برانگیز و اعجاب‌آور در انجام مأموریتها و با توجه به صدور فرمان تشکیل ارتش ۲۰ میلیونی و توصیه مقام معظم رهبری بر بسیج دهها میلیونی، تحقق این امر، مستلزم الزاماتی است که ضمن آسیب‌شناسی و بهبود و تقویت روشهای جذب و مسائل مربوط به بسیج، شرایط جامعه را برای عضویت عمومی در بسیج با ویژگی‌های خاص خود فراهم کند. بنابر این، در این مقاله تلاش شده است راهکاری برای تحقق بسیج دهها میلیونی ارائه شود.

ویژگی بسیج در جمهوری اسلامی ایران

بررسی بسیج در جمهوری اسلامی ایران، که در تاریخ ۱۳۵۸/۹/۵ به فرمان امام خمینی(ره) بنا نهاده شد، از نظر ظرفیتهای قانونی، از منظر امام خمینی(ره) و نیز از نظر مقام معظم رهبری و عملکرد گذشته بسیج در مأموریت‌های مختلف و نوع حضور آن در صحنه‌های سخت و تأثیرگذاری‌های مثبت آن در مسائل کلان کشور، بیانگر این واقعیت است که بین بسیج مرسوم و سازمانهای داوطلب در دنیا و بسیج در جمهوری اسلامی ایران، تفاوت اساسی و بنیادی وجود دارد(مردی، ۱۳۸۰)؛ هر چند جذب و سازماندهی مردم در امر دفاع نظامی و غیر نظامی در دنیا متداول و مرسوم است(نظامی، ۱۳۸۳) و در ایران هم قبل از انقلاب اسلامی به ظاهر اقدام به چنین مسائلی شده بود(ترابی و روحی، ۱۳۷۹).

بر این مبنا و بر اساس اصل ۱۵۱ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و طبق دستورالعمل شماره ۸۷۲ تاریخ ۱۳۷۱/۷/۸ نیروی مقاومت بسیج، اهداف جذب بیان و تشریح شده است. در روند توسعه و گسترش بسیج در اقشار مختلف جامعه؛ بسیج دانش‌آموزی در سال ۱۳۷۵، بسیج دانشجویی در سال ۱۳۶۸، بسیج ادارات در سال ۱۳۶۹ و سایر اقشار نیز بعد از آن و بنا به ضرورتها، گاهی بر اساس مصوبه مجلس شورای اسلامی، گاهی بنا به دستور و ابلاغ فرماندهی کل قوا و نیز گاهی طبق بخشنامه دولت، بسیج در تمامی اقشار تشکیل شده و دارای مزیت‌های قابل توجهی است که به ویژگی خاص هر قشر برمی‌گردد(بسیج، ۱۳۸۶). این شکل از سازماندهی که از حدود یک دهه گذشته شروع شده بود، با تدابیر فرماندهی معظم کل قوا در دو سال گذشته، مبنی بر تأکید ایشان به محول نمودن اختیارات به اقشار و نیز صرف نظامی نبودن بسیج و محدود نبودن آن به یک طیف خاص و ... صورت عملیاتی پیدا کرده و تسریع در تشکیل بسیج دهها میلیونی را افزایش داده است.

مسئله تحقیق: آمار اعلام شده از اعضای بسیج، گویای این مسئله است که حدود ۱۳ میلیون بسیجی در حدود سه دهه گذشته جذب نیروی مقاومت بسیج شده‌اند. (طائب، ۱۳۸۷)

سؤال اصلی تحقیق: با چه الگو و طرحی می‌توان بسیج دهها میلیونی را محقق کرد؟ برای پاسخ به این سؤال، و طراحی الگو برای آن، از دو نظریه استفاده شده است:

۱. نظریه ویژگی‌های شغل^۱

برای ایجاد انگیزه در افراد برای پیوستن و ماندن در یک سازمان، ابعادی مورد توجه واقع شده است که از طریق به وجود آوردن احساس رضایتمندی در افراد از عضویت و ثبات و ماندگاری، افزایش انگیزه و حضور با کیفیت در سازمان را موجب می‌شود. ابعاد و تأثیر روانی و نتایج به وجود آمده برای افراد از طریق این الگو در جدول ۱ مشاهده می‌شود (الوانی، ۱۳۸۵؛ سعادت، ۱۳۷۵، ص ۵۳):

جدول ۱: ابعاد، تأثیر روانی و نتایج معنوی نظریه ویژگی‌های شغل

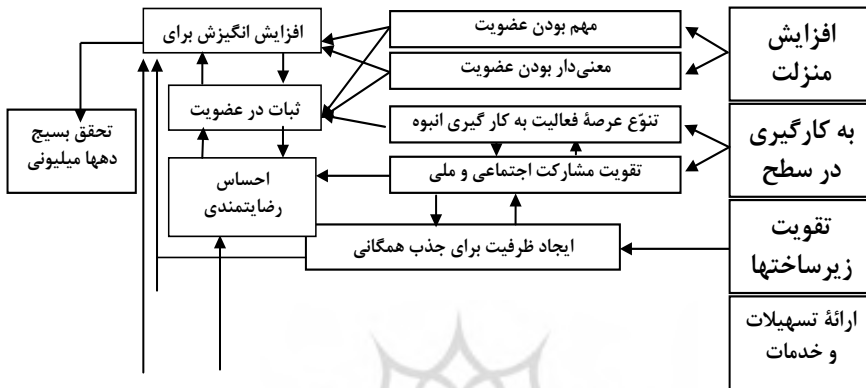
ردیف	ابعاد	تأثیر روانی	نتایج
۱	مهم بودن شغل	ارزشمند دانستن آن	افزایش انگیزه
۲	معنی‌دار بودن شغل	ارزشمند دانستن آن	افزایش انگیزه
۳	تنوع عرصه‌های فعالیت	ارزشمند دانستن آن	افزایش انگیزه
۴	داشتن آزادی عمل بیشتر	احساس مسئولیت بیشتر	احساس رضایتمندی
۵	بازخور گرفتن از تأثیر شغل	علاقه‌مندی به پیشرفت	ثبات در عضویت

از پنج بُعد اصلی شغل، اگر سه مورد اول آن؛ یعنی مهم بودن، معنی‌دار بودن و تنوع عرصه‌های فعالیت برای فرد حاصل شود، از نظر روانی برای او، ارزشمند بودن شغل را در پی خواهد داشت که موجب افزایش انگیزش در آنها نسبت به شغل و سازمان خواهد شد. دو بُعد دیگر شغل؛ یعنی داشتن اختیارات و استقلال نسبی و بازخور گرفتن از تأثیر آن برای افراد از نظر روانی، به ترتیب: احساس مسئولیت بیشتر و علاقه‌مندی نسبت به آگاهی از نتایج را در پی خواهد داشت که باز به ترتیب: رضایتمندی از شغل و عدم ترک سازمان را به وجود می‌آورد.

در جذب بسیج هم اگر عضویت را به طور تقریبی معادل شغل در سازمانها فرض کنیم و در جستجوی ایجاد انگیزه عمومی برای پیوستن و عضویت در بسیج باشیم، الگو و ویژگی‌های شغل، قابل تفسیر و تفسیر برای جذب نیز خواهد بود؛ یعنی اگر عضویت در بسیج مهم تلقی شده و معنی‌دار شود و عرصه فعالیت در آن متنوع باشد، عضویت در بسیج جذاب‌تر به حساب خواهد آمد و در نتیجه، انگیزش برای عضویت بیشتر می‌شود. همچنین داشتن آزادی عمل بیشتر در بسیج، موجب احساس مسئولیت بیشتر می‌شود و بازخور گرفتن از عضویت در بسیج، علاقه‌مندی نسبت به عضویت را در پی می‌آورد که در مجموع دو بُعد اخیر، احساس رضایتمندی از عضویت و ثبات و ماندگاری در عضویت را فراهم آورده، انگیزش را برای عضویت افزایش می‌دهد. شدت و قوت انگیزه برای عضویت در بسیج، بستر داوطلبی

را فراهم کرده است. اگر سازوکارهایی ایجاد شود که گرایش عضویت در بسیج را در جامعه عمومیت بدهد، به جذب دهها میلیونی بسیج منجر خواهد شد. این جنبه از الگو با عنوان تحوّل زمینه‌ای بیان می‌شود که در آن با توجه به بررسی‌های کارشناسی و نظر خبرگان در امور بسیج و مطالعات انجام شده، چهار مؤلفهٔ افزایش منزلت اجتماعی، به کارگیری میلیونی، تقویت زیرساختها و ارائهٔ تسهیلات و خدمات، منظور شده است.

نمودار ۱: بخش اول الگوی مفهومی (بُعد تحوّل زمینه‌ای)

۲. نظریهٔ روان‌شناختی

در این نظریه، سه محور اصلی مورد بحث است. محور شناختی از طریق به وجود آوردن دانش برای افراد و بالا بردن سطح فهم و بینش آنها، در صدد ادراک و فهم درست و صحیح بوده؛ محور عاطفی از راه نگرش، عواطف و علائق، به تعمیق و نهادینه شدن توجه دارد و محور روانی- حرکتی هم از طریق ایجاد مهارت، هماهنگی ارگانیکی و ممارست، به دنبال ظهور و بروز مسئلهٔ مورد نظر در عمل است.

برای اینکه بُعد ارزشی مورد نظر در بسیج در کنار بعد کمیّتی آن مدّ نظر قرار گیرد، از نظریهٔ روان‌شناختی استفاده شده است که می‌تواند از راه درک و فهم درست ارزشها، تعمیق و نهادینه شدن آنها و ظهور و بروزشان در عمل افراد عضو و در سطح عمومی، آن را تأمین کند و باز با نظر خبرگان، با عنوان تحوّل رفتاری بیان شده است. لذا برای تحقق بسیج دهها میلیونی بر مبنای داوطلبی، الگویی تهیه و طراحی شده است که بر پایهٔ آن، اولاً رغبت و انگیزه برای عضویت در بسیج به صورت همگانی در جامعه حاصل شود و ثانیاً، با توجه به ماهیت مورد انتظار از بسیج در جمهوری اسلامی ایران که بایستی توأم با ارزشهای دینی باشد، نمود آن در عمل و رفتار بسیج دهها میلیونی مشاهده شود. بنابر این، الگوی حاضر در پی ایجاد ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخصهایی است که هر کدام از آنها به نحوی در ایجاد انگیزه و رغبت و تمایل برای عضویت، احساس رضایتمندی از عضویت، ایجاد علاقه‌مندی برای ثبات و ماندگاری در عضویت و جلوگیری از ریزش و ترک عضویت، تأثیرگذار بوده، بتواند شرایط اجتماعی را برای عضویت همگانی و میلیونی و با ملاحظهٔ جنبهٔ ارزشی مورد انتظار، فراهم آورد.

برای ایجاد چنین شرایطی، دو نوع تحوّل زمینه‌ای و تحوّل رفتاری در جامعه و بسیج

ضرورت پیدا کرده، به عنوان دو بُعد اصلی این تحقیق قرار گرفته است. مؤلفه‌های تحوّل زمینه‌ای به نظریهٔ ویژگی‌های شغل (سعادت، ۱۳۷۵، ص ۵۳) و مؤلفه‌های تحوّل رفتاری به نظریهٔ روان‌شناختی (شعبانی، ۱۳۸۱) استناد داده شده است (الگوی مفهومی برگرفته) و البته در سطح دیگری این الگو به تجربیات نظری و تحقیقات انجام شده و نظر متخصصان به عنوان سرمنشأ آنها مستند شده (الگوی مفهومی بر ساخته) و از ترکیب این دو الگو، الگوی مفهومی این تحقیق حاصل شده است. (بازرگانی، ۱۳۸۵)

بیان نظری و عملیاتی مفاهیم

در این مقاله به علت لزوم رعایت اختصار و ضرورت بحث، صرفاً به بیان دو مفهوم پرداخته می‌شود:

۱. **تحقق بسیج دهها میلیونی:** در این تحقیق، «تحقق» به مفهوم هستی پذیرفتن، موجود شدن و واقعیت یافتن است و ترکیب آن با بسیج دهها میلیونی، به مفهوم موجود و هست شدن دهها میلیون بسیجی در نظام جمهوری اسلامی ایران است.
 ۲. **تحوّل:** در مباحث سازمانی هم تحوّل را اغلب معادل تغییر و معمولاً با عبارت تغییر و تحوّل سازمانی به کار برده‌ایم. (رابینز، ۱۳۷۹، فصل ۱۸)
در مورد ماهیت و راهبردهای تغییر، ایجاد تغییر در افراد، ایجاد تغییر در ساختار، ایجاد تغییر در فناوری و ایجاد تغییر در فرایندهای سازمانی مورد بحث قرار گرفته‌اند که در آن، منظور از تغییر در افراد، تغییر و تحوّل در رفتار است. (همان، ص ۳۴۰)
بیشتر آنچه در ارتباط با تغییر سازمانی مورد بحث قرار گرفته، به نظریهٔ کرت لوین استناد داده شده که الگویی سه مرحله‌ای به قرار ذیل ارائه کرده است:
 ۱. ایجاد انگیزه و آمادگی برای تغییر؛
 ۲. تمرین رفتارهای جدید که شکل‌گیری رفتارهای جدید را به همراه دارد؛
 ۳. تثبیت رفتارهای جدید که با تلفیق رفتارها و نگرشها حاصل می‌شود.بنابر این، در تغییر، خروج از وضعیت گذشته و قطع نگرشها و رفتارهای گذشته، ایجاد رغبت و آمادگی برای وضعیت جدید و تقویت رفتارها و اقدامهای جدید نهفته است. (رضاییان، ۱۳۷۹، ص ۴۶۶-۴۶۲)
- با توضیح داده شده در مورد تغییر، که معادل تحوّل گرفته شده است، چهار راهبرد تغییر در این تحقیق؛ یعنی تحوّل ساختاری، تحوّل رفتاری، تحوّل فناوری و تحوّل فرایندی، مورد توجه قرار گرفته است؛ به این معنی که با توجه به مسئلهٔ تحقیق؛ یعنی رسیدن به کمیت مورد انتظار در تعداد اعضای بسیج در سه دههٔ گذشته، نیاز ضروری به تحوّل و تغییر وجود دارد که در ابعاد ساختاری، رفتاری و زمینه‌ای (فناوری و فرایندی) باید به وجود آید و در مجموع، این سه بُعد با مؤلفه‌های مربوط به خود؛ گرایش، تمایل و آمادگی برای عضویت در بسیج را به صورت عمومی و با هویت ارزش‌محوری دینی فراهم آورد. گفتنی است که منظور از تحوّل زمینه‌ای، هر گونه تمهیداتی اعم از فناوری، فرایندی و... است که گرایش عمومی را برای عضویت داوطلبانه در بسیج به وجود می‌آورد.

تبیین الگوی مفهومی تحقیق

اساس الگوی مفهومی تحقیق که بتواند تحقق بسیج دهها میلیونی مورد نظر را عملی کند، بر سه نوع تحوّل (تحوّل زمینه‌ای بر مبنای نظریهٔ ویژگی‌های شغل، تحوّل رفتاری بر مبنای

نظریه روان‌شناختی و تحول‌ساختاری؛ که به نوع سوم آن در این تحقیق پرداخته نشده) قرار گرفته است.

مفروض این الگو این است که اگر این سه تحول، با مؤلفه‌ها و شاخصه‌هایی که دارند عملی شود، بسیج دهها میلیونی را می‌توان محقق کرد و علت اینکه تا کنون با گذشت بیش از سه دهه از صدور فرمان امام خمینی(ره) مبنی بر تشکیل ارتش ۲۰ میلیونی، این امر محقق نشده، این است که دو تحول زمینه‌ای و ساختاری در جامعه و نظام ایجاد نشده است.

بیان مسائلی از بسیج که همسو با ارزشهای دینی و اعتقادی جامعه و مردم باشد، از طریق مقبولیت اجتماعی بسیج، به افزایش منزلت اجتماعی بسیج منجر شده، عضویت در آن را برای افراد، مهم و معنی‌دار می‌کند و انگیزه پیوستن به بسیج گسترده‌تر شده، عمومیت پیدا می‌کند. تجربه‌های دهه‌های گذشته در مورد فعالیتهای مؤثر بسیج از جمله دفاع مقدس و تأکیدهای امام خمینی(ره)، مقام معظم رهبری و سایر مسئولان کشور بر تأثیرگذاری بسیج در سطح ملی، نیازمند تنوع عرصه‌های فعالیت و تقویت مشارکت اجتماعی و ملی بسیج است که موجب احساس رضایتمندی در بسیجیان از عضویتشان در بسیج شده، ثبات و حفظ و باقی ماندن در عضویت آنها را فراهم می‌کند. در این صورت، افراد انگیزه بیشتری برای عضویت پیدا خواهند کرد و شرایط عضویت عمومی و همگانی فراهم خواهد شد.

در جهت ایجاد ظرفیت همگانی، فراهم آوردن زیرساختهای مناسب ضرورت دارد؛ به طوری که بتواند احساس رضایتمندی برای افراد جذب شده ایجاد کند و باقی ماندنشان را در عضویت تضمین کند؛ زیرا یکی از اساسی‌ترین پیامدهای رضایتمندی، باقی ماندن در سازمان است (سعادت، ۱۳۷۵). این مسئله نیز موجبات انگیزش عمومی را برای عضویت بیشتر فراهم خواهد کرد. ارائه تسهیلات و خدمات مناسب و در خور شأن هدفهای ارزشی بسیج نیز برای افراد عضو، رضایتمندی و باقی ماندن در عضویت ایجاد کرده، رغبت و انگیزه برای عضویت را نیز افزایش می‌دهد.

مؤلفه شناختی از طریق افزایش دانش، بینش و ارتقای فهم افراد؛ مؤلفه عاطفی از طریق تقویت نگرش، عواطف و علایق در افراد جامعه و مؤلفه روانی- حرکتی از طریق تمرین و ممارست و ایجاد هماهنگی ارگانیکی، به آمادگی افراد (اعضای بسیج) برای حفظ نظام ارزشی منجر می‌شود و در نهایت اینکه، وقوع این تحولات (ساختاری، زمینه‌ای و رفتاری) برای تحقق بسیج دهها میلیونی ضروری می‌نماید.

جنبه داوطلبی در بسیج کشورمان زمانی از داوطلبی در بسیج کشورهای دیگر قابل تمییز و رجحان‌گذاری است که با بُعد ارزشی عجین شده و در هم آمیزد. لذا در طراحای و تدوین الگوی بسیج دهها میلیونی، دخیل کردن ارزشهای دینی اجتناب‌ناپذیر است.

ارزشها، باورها و مطلوبهای پایداری هستند که برای انسان مهم بوده و فکر و رفتار او را تحت تأثیر قرار می‌دهند (رضایان، ۱۳۷۹، ص ۱۹۶). از آنجا که تبلور عینی ارزشها در عمل ظاهر می‌شود، در نتیجه، عمل با ارزشی از افراد و جامعه به ظهور و بروز می‌پیوندد.

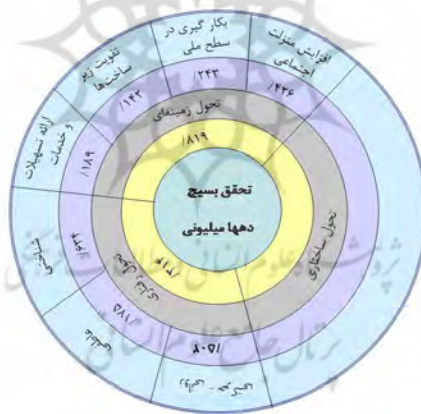
در یک طبقه‌بندی، ارزشها به شش دسته نظری، اقتصادی، زیبایی‌شناسی، اجتماعی، سیاسی و دینی تقسیم شده‌اند (همان، ص ۱۹۵). این در حالی است که در جوامع دینی مثل جمهوری اسلامی، همه ارزشهای مذکور تحت تأثیر ارزشهای دینی قرار گرفته و ارزشهای دینی بر همه آنها سایه می‌افکند. در واقع؛ همه این طبقه‌های ارزشی، رنگ ارزشهای دینی به خود می‌گیرند. در باور آقای مازلو از آنها به عنوان فرانیاز یاد شده است و تکامل انسان و

به کمال رسیدن وی از انگیزه است کسی که انگیزه دارد همه چیز دارد و انسان را از حالت بودن، به حالت شدن با انگیزش می توان سوق داد (میرزایی اهرنجانی، ۱۳۸۳). به طور مسلم لازمه چنین نگاهی، ایجاد باورمندی در جامعه (مؤلفه شناختی)، عمق بخشی یا نهادینه کردن باورها (مؤلفه عاطفی) و در نهایت، تحقق باورها در عمل (مؤلفه روانی - حرکتی) است. لذا در این تحقیق از الگوی نظریه روان شناختی در جنبه و بعد ارزشی بسیج برای طراحی الگوی تحقق بسیج دهها میلیونی استفاده شده و در الگوی مفهومی تحقیق، در جهت تکمیل نظریه ویژگی های شغل قرار گرفته و در محدوده هر یک از آنها، مؤلفه های قابل تصور مرتبط تعبیه شده است.

البته تقویت عملی این الگو در این است که همه این ابعاد و مؤلفه ها در یک مجموعه نظام مند که همه حلقه های تشکیل دهنده آن در هم تنیده و به هم پیوسته باشند و هر کدام از آنها در راستای هم افزایی قرار بگیرند، محقق شود.

این الگو پس از روایی سنجی توسط ۲۳ نفر از خبرگان از طریق سنجش آن به وسیله نمونه ۱۳۶ نفره از جامعه ۷۲۰ نفری و تحلیل آماری از نظرات آنها، از راه فنون مختلف آماری از جمله: همبستگی، رگرسیون و آزمونهای فریدمن و کاسکور و با استفاده از نرم افزار SPSS، سازگاری درونی ۲۸ شاخص، ارتباط مستقیم و معنی دار مؤلفه ها با متغیر اصلی (تحقق بسیج دهها میلیونی) مورد تأیید قرار گرفته و رتبه اهمیت هر یک از آنها نسبت به متغیر اصلی، استخراج و در نهایت، به عنوان الگوی اعتبار یافته تلقی شده است. (نمودار ۲)

مدل تحقیق

نمودار ۲: الگوی اعتبار یافته تحقیق

روش تحقیق

روش این تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی می باشد یعنی با توصیف واقعیت موجود در یک جامعه معین و تحلیل آن، ارتباط بین ابعاد و مؤلفه های مربوط به آنها را مشخص می کند و همچنین به تحلیل رابطه میان ابعاد اصلی و مؤلفه های تأثیرگذار بر آنها پرداخته است. از روش همبستگی در جهت منطقی بودن ابعاد اصلی مدل و نیز ابعاد و شاخص ها استفاده شده و از طریق ترسیم خط رگرسیون ضریب و در نتیجه میزان تأثیر گذاری هر یک از ابعاد و

مؤلفه‌ها در تحقق بسیج دهها میلیونی معلوم می‌گردد. در نتیجه این تحقیق از نظر هدف کاربردی، از لحاظ روش توصیفی و از نظر آماری تحلیلی می‌باشد که با نمونه ۱۳۶ نفره از جامعه ۷۲۰ نفری به شیوه طبقه بندی و به شرح جدول ذیل انجام شده است:

جدول ۲: توزیع نمونه آماری به تفکیک رده‌های مختلف بسیج

تهران	استاد بسیج	مرکزی	خراسان	آشرفی	فارس	اصفهان	گیلان	کرمان	سمنان	اردبیل	زنجان
۱۴	۱۱	۱۲	۱۰	۱۳	۱۰	۱۱	۱۴	۹	۹	۱۰	۱۳
۱۰/۳	۸/۱	۸/۸	۷/۴	۹/۶	۷/۴	۸/۱	۱۰/۳	۶/۶	۶/۶	۷/۴	۹/۶
۱۰/۳	۸/۱	۸/۸	۷/۴	۹/۶	۷/۴	۸/۱	۱۰/۳	۶/۶	۶/۶	۷/۴	۹/۶

روایی و پایایی

شاخصهای مختلف طراحی شده الگوی تحقیق بعد از روایی سنجی، مورد بازنگری قرار گرفت و پرسشنامه (بزار سنجش) از آن استخراج شد. برای سنجش پایایی پرسشنامه، از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است (دلآوری، ۱۳۸۰) که سازگاری درونی ۲۸ گویه آن، با عدد ۰/۷۹ تأیید شد؛ یعنی با ۰/۷۹ پرسشنامه محقق ساخته و بر پایه چارچوب نظری پژوهش، قابل اطمینان و اعتماد است.

یافته‌های تحقیق

۱. یافته‌های حاصل از میانگین و انحراف معیار ابعاد، مؤلفه‌ها و متغیر اصلی

جدول ۳: توزیع نتایج بر حسب میانگین و انحراف معیار

میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
۴/۶۶	٪۲۷	۳/۵۶	۵
۴/۵۲	٪۴۱	۲/۲۰	۵
۴/۴۳	٪۵۱	۲/۶۷	۵
۴/۴۴	٪۴۳	۳	۵
۴/۵۲	٪۴۰	۳/۳۳	۵
۴/۴۰	٪۴۶	۲	۵
۴/۵۵	٪۲۹	۳/۷	۵
۴/۴۲	٪۳۵	۳/۳۳	۵
۴/۵۲	٪۲۷	۳/۷۳	۵

جدول ۳ نشان می‌دهد که:

- در میان مؤلفه‌های هفتگانه، مؤلفه افزایش منزلت اجتماعی با میانگین ۴/۶۶ از ۵، در مرتبه اول انتخاب پاسخ‌دهنده‌ها قرار دارد و مؤلفه روانی - حرکتی با میانگین ۴/۴۰ از ۵، در مرتبه آخر انتخاب نمونه آماری واقع شده است.

- از دو بُعد تحوّل زمینه‌ای و تحوّل رفتاری، بُعد تحوّل زمینه‌ای با میانگین ۴/۵۵ از ۵، نسبت به بُعد تحوّل رفتاری با میانگین ۴/۴۲ در رتبه اول نظر نمونه آماری قرار دارد.
- متغیّر اصلی (تحقق بسیج دهها میلیونی) با میانگین ۴/۵۲ از ۵ قرار گرفته است.

۲. یافته‌های حاصل از معادله خط رگرسیون

جدول ۴: سطح معنی‌داری و ضرایب استاندارد هر یک از ابعاد و مؤلفه‌های هفتگانه تحقیق در تحقق بسیج دهها میلیونی

ابعاد	B	آماره t	سطح معنی‌داری	مؤلفه‌ها	B	آماره t	سطح معنی‌داری
تحوّل زمینه‌ای	۱/۸۱۹	۴۸۸/۸۳۷	۰/۰۰۰	افزایش منزلت اجتماعی	۱/۴۲۶	۱۴۶/۵۷۹	۰/۰۰۰
				ایجاد ظرفیت میلیونی	۲۴۳	۱۰۷/۱۴۶	۰/۰۰۰
				تقویت زیرساختها	۱/۴۲	۹۳/۰۲۷	۰/۰۰۰
				ارائه تسهیلات و خدمات	۱/۱۸۹	۱۰۵/۵۲۲	۰/۰۰۰
تحوّل رفتاری	۱/۳۱۴	۱۸۷/۴۶۱	۰/۰۰۰	شناختی	۱/۶۳۴	۴۸۸/۸۳۷	۰/۰۰۰
				عاطفی	۱/۱۷۵		۰/۰۰۰
				روانی - حرکتی	۱/۵۰۲	۱۸۷/۴۶۱	۰/۰۰۰

جدول ۴ نشان می‌دهد که:

- با توجه به مقادیر t و سطح معنی‌داری، همه ابعاد، مؤلفه‌ها و متغیّر اصلی معنی‌دارند. در نتیجه:
 - مؤلفه‌های افزایش منزلت اجتماعی، ایجاد ظرفیت میلیونی، تقویت زیرساختها و ارائه تسهیلات و خدمات، بر بُعد تحوّل زمینه‌ای و مؤلفه‌های شناختی، عاطفی و روانی - حرکتی بر بُعد تحوّل رفتاری مؤثر می‌باشند.
 - ابعاد دوگانه تحوّل زمینه‌ای و تحوّل رفتاری بر تحقق بسیج دهها میلیونی مؤثرند.
- با در نظر گرفتن مقادیر B:
 - در میان مؤلفه‌های تأثیرگذار بر تحوّل زمینه‌ای، مؤلفه افزایش منزلت اجتماعی با ضریب ۴۲۶/ مهم‌ترین عامل تأثیرگذار و مؤلفه تقویت زیرساختها با ضریب ۱/۱۸۹ عامل کم اثرگذار بر تحوّل زمینه‌ای می‌باشند.
 - از بین سه مؤلفه شناختی، عاطفی و روانی - حرکتی، مؤلفه شناختی اثرگذارتر از دیگر مؤلفه‌ها بر بُعد تحوّل رفتاری است.
 - از دو بُعد تحوّل زمینه‌ای و تحوّل رفتاری، بعد تحوّل زمینه‌ای بر تحقق بسیج دهها میلیونی مؤثرتر است.

۳. یافته‌های حاصل از همبستگی و سطح معنی‌داری ابعاد، مؤلفه‌ها و متغیّر اصلی

یافته‌ها نشان می‌دهد که میان همه مؤلفه‌ها با همدیگر از یک سو و با ابعاد مرتبط خود از سوی دیگر و همچنین با متغیّر اصلی، ارتباط مستقیم و معنی‌دار وجود دارد؛ به این معنا که با توجه به نظر نمونه مورد بررسی در هر یک از حیطه‌ها، تقویت مؤلفه‌ها، موجب تقویت ابعاد شده و از طریق تقویت ابعاد، متغیّر اصلی؛ یعنی بسیج دهها میلیونی، محقق می‌شود.

جدول ۵: همبستگی و سطح معنی داری ابعاد تحقیق با متغیر اصلی (تحقق بسیج دهها میلیونی)

مؤلفه	شاخص		
	تحول زمینهای	تحول رفتاری	تحقق بسیج دهها میلیونی
تحول زمینهای	ضریب همبستگی	۰/۴۴۷	۰/۹۶۰
	سطح معنی داری	-	/۰۰۰
	تعداد	۱۳۶	۱۳۶
تحول رفتاری	ضریب همبستگی	۰/۴۴۷	۰/۶۸۰
	سطح معنی داری	/۰۰۰	-
	تعداد	۱۳۶	۱۳۶
تحقق بسیج دهها میلیونی	ضریب همبستگی	۰/۹۶۰	۱
	سطح معنی داری	/۰۰۰	-
	تعداد	۱۳۶	۱۳۶

نتایج به دست آمده در جدول ۵ بیانگر این است که بین ابعاد تحقیق با همدیگر و متغیر اصلی آن، ارتباط مستقیم و معنی دار وجود دارد. به عنوان مثال، در بُعد تحول ساختاری و متغیر اصلی تحقیق بسیج دهها میلیونی، با توجه به ضریب همبستگی ۹۶۰ / و سطح معنی داری /۰۰۰، نتیجه گرفته می شود که بین آنها رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد. به عبارت دیگر، نتایج یافته ها با توجه به نظرات نمونه بررسی در این حیطه نشان می دهد که تحول زمینهای و عوامل مربوط به آن با ضریب همبستگی ۹۶ / درصد در تحقق بسیج دهها میلیونی تأثیر دارد.

بررسی مؤلفه های تحقیق برای رتبه بندی از راه آزمون فریدمن

به منظور دستیابی به میزان اهمیت هر یک از مؤلفه ها نسبت به متغیر اصلی و همچنین رتبه بندی آنها نسبت به همدیگر، از آزمون فریدمن استفاده شده است. (جدول ۶)

جدول ۶: رتبه بندی مؤلفه های تحقیق

ردیف	مؤلفه	میانگین رتبه	رتبه
۱	افزایش منزلت اجتماعی	۴/۸۵	۱
۲	به کارگیری در سطح میلیونی	۴/۰۹	۲
۳	تقویت زیرساختها	۳/۷۸	۶
۴	ارائه تسهیلات و خدمات	۳/۸۲	۵
۵	شناختی	۳/۷۵	۷
۶	عاطفی	۳/۸۴	۴
۷	روانی - حرکتی	۳/۸۸	۳

جدول ۶ نشانگر این است که هر یک از مؤلفه های هفت گانه تحقیق با چه میانگینی برای متغیر اصلی (تحقق بسیج دهها میلیونی) دارای اهمیت است و هر کدام از آنها به صورت جداگانه برای متغیر اصلی نسبت به همدیگر در چه رتبه ای قرار دارند.

بنابر این، معلوم می‌شود که افزایش منزلت اجتماعی برای تحقق بسیج دهها میلیونی اهمیت بیشتری نسبت به بقیه مؤلفه‌ها دارد و مؤلفه شناختی هم در اولویت آخر قرار دارد. (با سطح اطمینان ۹۵ درصد)

جدول ۷: نتایج آزمون تحلیل واریانس یک راهه برای مقایسه نظرات گروههای مختلف در مورد متغیر اصلی (تحقق بسیج دهها میلیونی) به تفکیک متغیرهای جمعیت‌شناختی (دموگرافیک)

متغیر جمعیت‌شناختی	شاخصها منبع تغییر	مجموع مربعها	درجه آزادی	میانگین مربعها	مقدار F	سطح معنی داری
سن	بین گروهها درون گروهی کل	۱/۱۵۸ ۹/۰۸۲ ۹/۲۴۰	۲ ۱۳۰ ۱۳۲	۰/۰۷۹ ۰/۰۷۰ -	۱/۱۲۹	۰/۳۲۶
مدت مسئولیت	بین گروهها درون گروهی کل	۰/۰۰۵ ۸/۵۸۴ ۸/۵۸۸	۲ ۱۲۰ ۱۲۲	۰/۰۰۲ ۰/۰۷۲ -	۰/۳۳	۰/۹۶۷
سطح مسئولیت	بین گروهها درون گروهی کل	۳/۳۳۳ ۸/۶۴۶ ۸/۹۷۹	۲ ۱۲۳ ۱۲۵	۰/۱۶۶ ۰/۰۷۰ -	۰/۳۳	۰/۰۹۸
میزان تحصیلات	بین گروهها درون گروهی کل	۲/۲۲۳ ۸/۷۳۸ ۸/۹۶۱	۲ ۱۲۲ ۱۲۴	۰/۱۱۱ ۰/۰۷۲ -	۱/۵۵۵	۰/۲۱۵
نوع مسئولیت	بین گروهها درون گروهی کل	۱/۱۷۴ ۷/۹۷۸ ۸/۱۵۲	۲ ۱۱۹ ۱۲۱	۰/۰۸۷ ۰/۰۶۷ -	۱/۲۹۶	۰/۲۷۷
استان‌ها	بین گروهها درون گروهی کل	۱/۸۲۸ ۸/۸۷۷ ۹/۷۰۵	۱۱ ۱۲۴ ۱۳۵	۰/۰۷۵ ۰/۰۷۲ -	۱/۰۵۱	۰/۴۰۶

نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد که با توجه به مقادیر F و سطوح معنی‌داری، در هیچ یک از موارد قید شده تفاوت معنی‌داری بین نظرات گروههای مختلف (به تفکیک متغیرهای جمعیت‌شناختی) در مورد تحقق بسیج دهها میلیونی وجود ندارد. به عبارت دیگر، گروههای مختلف پاسخ‌دهنده، نظرات یکسانی در مورد سازوکارهای تحقق بسیج دهها میلیونی دارند.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با بررسی ادبیات موضوع، سابقه بسیج در کشورهای مختلف دنیا، در ایران قبل و بعد از انقلاب اسلامی، همچنین با مرور موفقیت‌های بسیج در انجام مأموریت‌های ملی، ویژگی خاص بسیج در جمهوری اسلامی ایران، تحلیل محتوای بیانات امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری در مورد بسیج و نیز ضرورت تحقق بسیج دهها میلیونی که در چند سال اخیر مقام معظم رهبری بر آن تأکید داشته‌اند، الگوی مفهومی تحقیق، تبیین و جمع‌بندی شد.

رویکرد الگوی مفهومی تحقیق بر این مبنا استوار شده که تحقق بسیج دهها میلیونی مستلزم سه نوع تحول ساختاری، رفتاری و زمینه‌ای در جامعه و بسیج است (در این تحقیق تحول در دو بُعد زمینه‌ای و رفتاری مورد بحث قرار گرفت و به تحول ساختاری پرداخته نشد).

بعد تحوّل زمینه‌ای با مؤلفه‌های افزایش منزلت اجتماعی بسیج، ایجاد ظرفیت میلیونی و همگانی، تقویت زیرساختهای لازم و ارائه تسهیلات و خدمات در بسیج، منجر به انگیزه و رغبت عمومی برای پیوستن داوطلبانه به بسیج و بعد تحوّل رفتاری از طریق مؤلفه‌های شناختی، عاطفی و روانی- حرکتی، موجب آگاهی بیشتر، تعمیق و نهادینه شدن ارزشهای دینی و ظهور و بروز آنها در رفتار بسیج و بسیجیان می‌شود.

پس از ارائه الگوی مفهومی، با مرور روش‌شناسی نتایج حاصل از محاسبات آماری، بر مبنای نمونه آماری تحقیق، الگوی تحقیق اعتبار یافته و فرضیه‌های آن مورد تأیید قرار گرفتند که یافته‌ها و نتایج به دست آمده در این مقاله به طور خلاصه، گزارش و الگوی اعتباریافته آن ارائه شد.

منابع

۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۰)؛ تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۲. الوانی، مهدی (۱۳۸۵)؛ مدیریت عمومی، تهران، نی.
۳. بازگانی، محمد (۱۳۸۵)؛ «یادداشتهای درس سمینار تحقیق در منابع انسانی»، دوره دکتری مدیریت منابع انسانی (چاپ نشده)، دانشگاه امام حسین (ع).
۴. پرچی، داود (۱۳۸۲)؛ «سنجش گرایش مردم به بسیج»، فصلنامه مطالعات بسیج، ش ۱۸-۱۹.
۵. ترابی، مصطفی و نبی‌اله روحی (۱۳۷۹)؛ بسیج در پرتو قانون، تهران، مرکز فرهنگی آیه و سازمان تحقیقات و مطالعات بسیج.
۶. دلاور، علی (۱۳۸۰)؛ مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، تهران، رشد.
۷. رابینز، استیفن (۱۳۷۹)؛ تئوری سازمان (ساختار، طراحی، کاربردها)، ترجمه سید مهدی الوانی و حسن دانایی‌فرد، تهران، صفاری.
۸. رضاییان، علی (۱۳۷۹)؛ رفتار سازمانی، تهران، سمت.
۹. سعادت، اسفندیار (۱۳۷۵)؛ مدیریت منابع انسانی، تهران، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
۱۰. شعبانی، حسن (۱۳۸۱)؛ مهارتهای آموزشی و پرورشی، تهران، سمت.
۱۱. طائب، حسین (۱۳۸۶)؛ «مصاحبه»، روزنامه جوان، ش ۲۷۳۷، ۱۳۸۶/۸/۳۰، ص ۱-۲.
۱۲. مردی، مهدی (۱۳۸۰)؛ بسیج در اندیشه امام خمینی (ره)، آثار موضوعی، دفتر بیست و نهم، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۱۳. میرزایی اهرنجانی، حسن (۱۳۸۳)؛ «یادداشتهای درسی مبانی فکری- فلسفی تئوری‌های مدیریت»، دوره دکتری مدیریت منابع انسانی (چاپ نشده)، دانشگاه امام حسین (ع).
۱۴. نظامی، قدیر (۱۳۸۳)؛ نحوه جذب، سازماندهی و به کارگیری نیروهای مردمی در ایران و جهان، تهران، مرکز برنامه‌ریزی و تألیف کتابهای درسی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
۱۵. نیروی مقاومت بسیج (۱۳۸۶)؛ چشم‌انداز نیروی مقاومت، تهران، نیروی مقاومت بسیج.
۱۶. نیروی مقاومت بسیج سپاه (۱۳۸۲)؛ طلایه‌داران ظهور (مجموعه بیانات مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا)، تهران، مؤسسه فرهنگی- هنری رزمندگان اسلام.
۱۷. نیروی مقاومت بسیج سپاه (۱۳۷۵)؛ مجموعه قوانین و مقررات، تهران، معاونت طرح و برنامه نیروی مقاومت.